

Budsjettnemnda for jordbruket
12.04.2019

Utredning nr. 2

REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2019
Beregninger basert på driftsgranskingene

INNHOLD	Side
1 INNLEDNING	4
1.1 Generelt	4
1.2 Hovedresultater	6
2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER	7
3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE	10
3.1 Bygd på driftsgranskingene	10
3.2 Tilskuddsberegning	10
3.3 Registrert arbeid og kapital	10
3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning	11
3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning	11
3.6 Gjeldsandeler	13
3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	13
4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK	14
4.1 Generelt	14
4.2 Arbeidsforbruk	14
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	14
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	15
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	16
5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE	17
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	17
5.2 Skift i volumutviklingen	18
5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene	18
6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE	21
6.1 Korn	21
6.2 Poteter	21

6.3	Melkeprisen	21
6.4	Kjøtt	22
6.5	Ull	22
6.6	Annet	23
7	TILSKUDD	24
7.1	Pristilskudd	24
7.1.1	Grunntilskudd	24
7.1.2	Distriktstilskudd melk	24
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	25
7.1.4	Kvalitetstilskudd storfekjøtt	26
7.1.5	Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt	26
7.2	Driftstilskudd per foretak	27
7.3	Tilskudd til små og mellomstore melkebruk	28
7.4	Tilskudd til husdyr	29
7.5	Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid	31
7.6	Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.	31
7.7	Areal - og kulturlandskapstilskudd	32
7.8	Tilskudd til dyr på beite	33
7.9	Bunnfradrag	34
8	FRAMREGNINGSGRUNNLAG	35
8.1	Oversikt	35
8.2	Årgangsindekser	38
8.3	Leid arbeid	38
8.4	Tilskudd	38
9	BEREGNINGSGRUNNLAG	39
9.1	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	39
9.2	Økologisk melkeproduksjon	54
9.3	Analyse av kombinerte produksjoner	56
9.4	Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper	58

1 INNLEDNING

1.1 Generelt

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001. Sammenligning mellom referansebruksberegninger med ulikt utgivelsesår må også frarådes, først og fremst fordi det er utskifting av deltakerbruk bak referansebruk og dernest fordi det enkelte år er endret på utvalgs-kriteriene og nummerering for noen referansebruk.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital.

Det er grunn til å understreke at referansebrukene ikke representerer hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som er dekket av referansebruksberegningene, men de vil likevel ikke kjenne seg igjen i referansebruksberegningene fordi en selv for eksempel har et annet produksjonsomfang, et annet investeringsomfang eller et annet investeringsår enn det gjennomsnittet et referansebruk viser.

Budsjettnemnda gjorde i 2011 nærmere vurderinger av situasjonen for store melkeproduksjonsbruk som har investert i nyere tid. Referansebrukene 12, 13 og 14 ble gitt nye utvalgs-kriterier. Dette førte til at både referansebruk 13 og 14 fikk økt årskutall i forhold til tidligere års beregninger. Samdrifter med melkeproduksjon ble tatt inn som et referansebruk.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vurderte både ulike alternative utvalgs-kriterier for og eventuelle endringer i antallet av referansebrukene med korn. Datagrunnlaget (driftsgranskingsmaterialet) gir imidlertid begrensninger for hva som er mulig. Nemnda vedtok å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgs-kriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I avsnitt 9.4 ble det i 2014 tatt inn en liten vurdering av tre referansebruk med kombinerte produksjoner, for å belyse hvilken betydning hver produksjonsgren har.

I 2017 ble referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon» tatt ut. Årsaken var at det fra og med regnskapsåret 2015 (som var basisår i referansebruksberegningene i 2017) ikke lenger er særvirkemidler for samdrift i melkeproduksjon og at partene derfor heller ikke har behov

for dette referansebruket under jordbruksforhandlingene. Foretak organisert som samdrift med melkeproduksjon og klassifisert som melkebruk i driftsgranskingsmaterialet, er ikke en del av de ordinære driftsgranskingsbrukene. Disse melkesamdriftene gikk tidligere derfor ikke inn i noen av de andre referansebrukene med melk og storfeslakt. Fra og med regnskapsåret 2015 (referansebruksberegningene i 2017) inngår melkesamdriftene nå i det datamaterialet som referansebruksberegningene bruker på lik linje med de ordinære driftsgranskingsbrukene med melk. Dette innebærer at de fleste referansebrukene med melk og storfeslakt fra og med beregningene i 2017 i ulik grad har fått økt antall årskyr og produksjonsomfang sammenlignet med foregående år.

Som følge av tørken 2018 ble det i august 2018 gjort avtale om ekstrautbetaling av tilskudd for blant annet å kompensere for redusert volum produsert i 2018 og økte kostnader til kjøp av fôr, frakt, vanning mv. Referansebrukene framregnes kvantumfast. Referansebrukene vil ikke ha redusert volum på inntektssiden eller økte volum på kostnadssiden i framregningsåret 2018. Budsjettnemnda har derfor valgt å ikke regne ekstrautbetalingene inn på referansebrukene, fordi en da vil få inn en ekstrainntekt uten at de tilhørende reduserte markedsinntektene eller de økte kostnadene kommer fram.

I årets beregninger er referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene uendret i forhold til fjorårets beregninger. Årets referansebruk er beskrevet i kapittel 2.

1.2 Hovedresultater

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 1. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Årsverk	2017	2018	2019
1 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, landet	1,982	376 500	366 000	371 300
2 Korn. 362 dekar korn, landet	0,397	194 900	178 700	154 100
3 Sau. 171 vinterfôra sauer, landet	1,197	164 600	152 300	136 900
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter, landet	1,608	453 100	465 200	461 900
5 Svin/korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn, landet	1,648	428 600	376 100	308 000
6 Egg/planteprod. 6533 høner + 258 dekar korn, landet	1,324	482 700	439 000	407 400
7 Potet/korn. 127 dekar poteter + 444 daa korn, landet	1,576	444 000	457 300	457 100
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	1,256	284 600	272 300	284 800
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	1,802	384 600	406 800	449 300
10 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 111 432 fjorfeslakt, landet	1,033	476 700	482 000	463 700

Tabell 2. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Årsverk	2017	2018	2019
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr, landet	1,936	377 100	371 600	384 100
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr, landet	1,696	311 400	312 200	322 800
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr, landet	2,307	412 600	391 700	374 400
14 Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr, landet	2,673	492 700	467 100	445 600
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østlandets flatbygder	1,980	445 900	406 400	389 600
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. andre bygder	1,950	374 600	360 600	368 700
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,890	358 900	327 200	309 600
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,828	364 600	352 200	362 400
19 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Vestlandet	1,985	365 600	356 100	369 100
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	2,048	378 800	351 800	346 000
21 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Nord-Norge	2,046	368 100	359 600	360 800
22 Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn), Østlandet	0,307	67 400	42 500	15 300
23 Korn (de 20 største brukene). 777 daa korn, Østlandet	0,720	346 000	332 900	302 800
24 Korn/svin. 313 dekar korn + 23 avlssvin, Trøndelag	0,813	444 100	397 700	344 300
25 Sau. 136 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,117	139 800	131 500	127 000
26 Sau. 175 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,240	182 900	167 400	153 200
27 Sau (de 25 største brukene). 300 vinterfôra sauer, landet	1,711	179 300	164 100	141 600

2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene omfatter 27 referansebruk presentert i de to tabellene 3 og 4 nedenfor.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vedtok da å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgskriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I 2011 ble det tatt inn ett nytt referansebruk, referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon». I 2017 ble referansebruk 28 tatt ut igjen. Årsaken var at det fra og med regnskapsåret 2015 (som var basisår i referansebruksberegningene i 2017) ikke lenger er særvirkemidler for samdrift i melkeproduksjon og at partene derfor heller ikke har behov for dette referansebruket under jordbruksforhandlingene. Fra og med regnskapsåret 2015 (referansebruksberegningene i 2017) inngår melkesamdriftene nå i det datamaterialet som referansebruksberegningene bruker på lik linje med de ordinære driftsgranskingsbrukene med melk.

Det ble i 2011 også gjort endringer i utvalgskriteriene for referansebrukene 12-14. Referansebruk nr. 12 og nr. 13 består nå henholdsvis av de 1/3 minste og de 1/3 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet. Referansebruk nr. 14 består nå av de 25 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet.

I 2007 ble det tatt inn to nye referansebruk, referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» og referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt». Kapitlet med en kort beskrivelse av gruppen av Debio-godkjente bruk med økologisk melkeproduksjon, er likevel beholdt.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 3) og en videre inndeling etter geografi, struktur og driftsmåte av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskningene (tabell 4).

Referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene er uendret i forhold til fjorårets beregninger.

Tabell 3. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2017
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	315
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	98
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	117
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgaier	Landet	20
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	30
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	14
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	17
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	57
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	28
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjørfe-slakt	Landet	21

Tabell 4. Oversikt over referansebrukene. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2017
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	22
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	105
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	105
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	25
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	25
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets andre bygder	40
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	18
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	33
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	76
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	61
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	62
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	57
23	Korn (de 20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	20
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	31
25	Sau. 136 vinterføra sauer	Vestlandet	25
26	Sau. 175 vinterføra sauer	Nord-Norge	20
27	Sau (de 25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	25

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2017. Basisåret i beregningene er 2017, og disse tallene er som regel regnet fram til 2018 etter registrert prisutvikling i totalkalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2019 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalkalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden.

For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgranskingsbruk.

Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 3). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi, effekter som skyldes struktur og effekter som skyldes driftsmåte (økologisk melk) når driftsgranskingsbrukene deles videre inn etter geografi, i størrelsesgrupper og etter driftsmåte. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner (tabell 4).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen, jf. kapitlene 3.2 og 8.4. Tabellene under viser referansebrukenes soneplassering i årets beregninger.

Tabell 5. Oversikt over referansebrukenes soneplassering. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	AK sone ¹	Kjøtt sone	Melk sone
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	5/5A	2	D
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	1		
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	5/5A	2	
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgreier	Landet	6	4	G
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	1		
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	1		
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	1		
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	5/5A	2	
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	5/5A	2	
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjorfeslakt	Landet	1		

1) AK-sone 5 er delt i sone 5A og 5B f.o.m. 2019, jf. kapittel 7.7

Tabell 6. Oversikt over referansebrukenes soneplassering. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	AK sone ¹	Kjøtt sone	Melk sone
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	5/5A	2	D
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	5/5A	2	D
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	5/5A	2	D
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	5/5A	2	D
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	1	1	B
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets andre bygder	5/5A	2	C
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rogal., Jæren	2	1	A
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agd. og Rog. andre bygd.	5/5B	2	B
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	5/5B	2	D
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	4	2	C
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	6	4	G
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	3		
23	Korn (20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	1		
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	4		
25	Sau. 136 vinterfôra sauer	Vestlandet	5/5B	2	
26	Sau. 175 vinterfôra sauer	Nord-Norge	6	4	
27	Sau (25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	5/5A	3	

1) AK-sone 5 er delt i sone 5A og 5B f.o.m. 2019, jf. kapittel 7.7

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

<https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/grunnlagsmateriale-til-jordbruksforhandlingene?locationfilter=true>

3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE

3.1 Bygd på driftsgranskingene

Hovedformålet med driftsgranskingene er å presentere årlige resultater og den mer langsiktige utviklingen for økonomien på gardsbruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang. Undersøkelsen er gjort med grunnlag i skatteregnskap og tilleggsopplysninger om areal, avlinger og arbeidsinnsats. Skatteregnskapene er innhentet fra drøyt 900 jordbruksbedrifter som er spredt rundt i hele landet. Skatteregnskapene blir omarbeidet til driftsregnskap. Det er data fra driftsregnskapene som går inn i driftsgranskingene. Driftsgranskingene omfatter i hovedsak familiebruk med en arbeidsinnsats på ett årsverk eller mer.

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingsresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3).

3.2 Tilskuddsberegning

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av driftsgranskingsbrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

3.3 Registrert arbeid og kapital

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

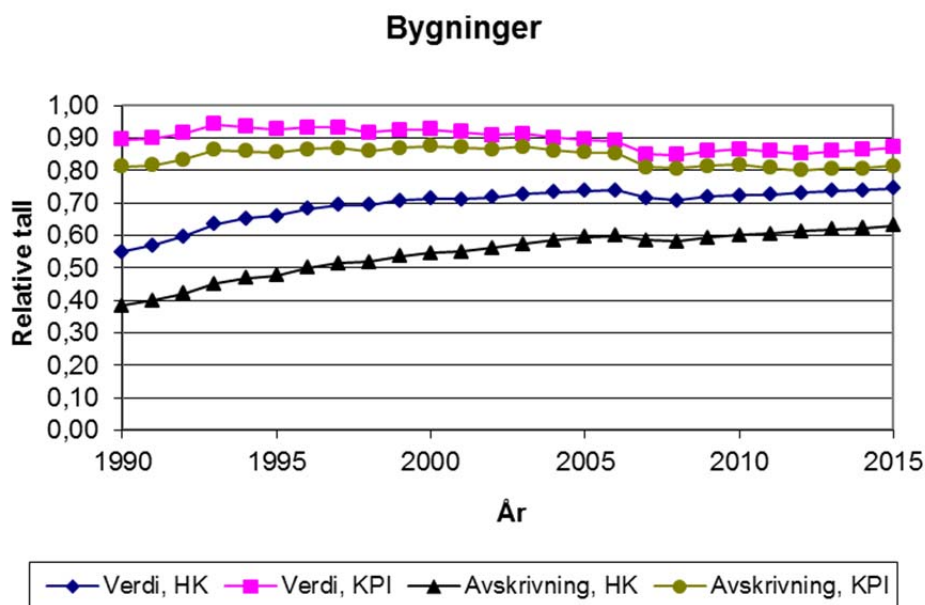
I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelse i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid. Det regnes med en forventet levetid på 15 år for maskiner og biler, 20 år for grøfter og faste vanningsanlegg og 30 år for driftsbygninger.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldogprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn. Rentekostnaden i referansebruksberegningene må forventes å bli høyere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning

I figuren nedenfor er illustrert betydningen av tre vanlige verdsettingsprinsipper.

Figur 1 Avskrivninger og bokført verdi for bygninger etter historisk kost (HK) og KPI-justering sammenlignet med gjenanskaffelsesverdi

Det er forutsatt jevne investeringer. Gjenanskaffelsesverdi som er nasjonalregnskapets prinsipp, er satt til 1,00. I Totalkalkylen prisnivåjusteres kapitalen med prisutviklingen (konsumprisindeksen). Det gir for bygninger verdier og avskrivninger på omtrent 90 prosent av det en ville fått med gjenanskaffelsesprinsippet. I skatteregnskap, driftsgranskingene og på referansebrukene verdsettes eiendeler til historiske kostnad. For bygninger som har lang levetid betyr historisk kost at regnskapsverdiene bare blir 60-75 prosent av gjenanskaffelsesverdien, mens avskrivningene kan bli halvparten av de to andre prinsippene. Utslagene blir forsterket om investeringene ikke er jevne, men gjennomgående er av eldre dato.

Valg av avskrivningsprinsipp har også betydning for hvordan kapitalen godtgjøres. På referansebrukene (som i skatteregnskapet) regner en med nominelle rentekostnader. I Totalkalkylen, der en prisnivåjusterer kapitalen hvert år, er det realrenten på lånt kapital som kostnadsføres. Når kapitalslitet er regnet i årets pengeverdi, oppstår det en prisstigningseffekt på den lånte delen av kapitalen. Denne «effekt av finansiering» inntektsføres for å finne realrenten.

3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning

Når investeringen ikke er jevne, det er prisstigning og avskrivningene beregnes etter historisk investeringskostnad, har investeringstidspunktet stor betydning for tolkningen av regnskapsmessig resultat. Når det brukes lineære avskrivninger, som i Driftsgranskingene og Referansebrukene, kostnadsføres det samme beløpet hvert år i avskrivningsperioden. For bygninger avskrives investeringene med like beløp årlig i 30 år. På grunn av prisstigning vil referansebruk med stor forskjell i gjennomsnittlig investeringstidspunkt, kunne gi relativt store forskjeller i regnskapsførte avskrivninger for den samme bygningen. Denne forskjellen vil være større dersom avskrivninger føres etter saldoprinsippet.

Dette kan illustreres med et eksempel. En jordbruksbedrift bygde en driftsbygning med inventar til 5 mill. kroner i 2000. En annen bedrift bygde eksakt samme bygning ti år senere. I følge prisindeksen økte byggekostnaden med 47,7 prosent. Regnskapsført avskrivning (kostnad) i 2010 var nesten 80.000 kroner høyere for foretaket med den nyeste, men identiske, driftsbygningen hvis det ble ført lineær avskrivning. Dersom avskrivningen ble gjort etter saldoprinsippet, og veid gjennomsnittlig avskrivingsatts for bygning og inventar er 6 prosent, ble forskjellen om lag 145.000 kroner.

Tabell 7. Illustrasjon av forskjell i regnskapsført avskrivning i 2010 for to identiske bygninger, bygd i henholdsvis 2000 og 2010. Kroner per foretak

	Bygd i 2000	Bygd i 2010	Differanse
Lineær avskrivning i 2010	166 700	246 200	-79 500
Saldoavskrivning i 2010	161 600	307 200	-145 600

Problemstillingen som er illustrert ovenfor, er generell for alle referansebrukene. Det betyr imidlertid mest i produksjoner der mange investeringer er gjort for forholdsvis lang tid tilbake. På referansebrukene kan dette illustreres for melkeproduksjon der materialet er stort nok til å inndele foretakene etter størrelse. Nedenfor er derfor noen melkeproduksjonsbruk med ulik størrelse sammenlignet.

Inndeling etter størrelse vil med stor sannsynlighet samtidig innebære en systematisk sortering av investeringstidspunkt. Referansebruk nr. 12 med 15 årskyr har trolig eldre driftsbygning enn referansebruk nr. 14 med 62 årskyr. For å sammenligne reelle forskjeller i enhetskostnader burde investeringstidspunktet vært likt. Det foreligger ikke data som viser gjennomsnittlig investeringstidspunkt for de ulike referansebrukene. Investeringstidspunktet har stor betydning for å vurdere kostnaden per årsku ved ulikt driftsomfang. Ulike innslag av leasing, som gir stor skjevfordeling av regnskapsført kostnad ved kapitalutstyret over dets levetid, kan også bidra til variasjon.

Samtidig er det sannsynlig at bruk med hovedinvesteringen langt tilbake i tid, vil ha noe mindre rasjonelle driftsopplegg, slik at investeringstidspunktet også har betydning for registrert arbeidsforbruk. Tabell 8 viser vesentlig større fall i antall arbeidstimer per årsku enn i regnskapsførte kostnader. Investeringstidspunktets betydning for resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» er derfor mindre enn om regnskapsførte avskrivninger per årsku og timer per årsku vurderes hver for seg.

Tabell 8. Regnskapsførte kostnader, arbeidsforbruk og driftsresultat for noen referansebruk med melk med forskjellig driftsomfang. Regnskapsåret 2017

	Referansebruksnummer			
	12	1	13	14
Antall årskyr	15	28	46	62
Sum avskrivninger, kroner	115 262	249 771	433 610	593 833
Sum kostnader, kroner	887 832	1 693 972	2 694 465	3 794 390
Sum arbeidstimer	3130	3657	4257	4931
Avskrivninger, kroner per årsku	7 895	8 857	9 447	9 517
Sum kostnader, kroner per årsku	60 810	60 070	58 703	60 808
Kostnader inkl. familiens arbeid og rentekrav på innsatt kapital, kroner per årsku	96 600	82 938	76 374	76 214
Sum arbeidstimer per årsku	214	130	93	79
Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner	468 465	681 491	885 128	1 249 927
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, kroner	276 140	343 820	383 618	467 677

Flere undersøkelser viser fallende kostnader per bås plass med økende driftsomfang. Avskrivninger per årsku i tabell 8 illustrerer forskjeller i investeringstidspunkt mellom referansebrukene.

Kostnader inkludert verdsetting av familens arbeid til 186 kroner per time og verdsetting av innsatt kapital i jordbruket til 3 prosent rente, er også vist per årsku. Referansebruket med 15 årskyr har da en total kostnad per årsku som er om lag 27 prosent høyere enn referansebruket med 62 årskyr.

3.6 Gjeldsandeler

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet ut fra brukets totale kostnader til gjeldsrenter og kår, etter samme forhold som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn på 1990-tallet, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1845 timer i et årsverk.

4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for fôrvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene. Også potetavlingen på referansebruk 7 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene.

Tabell 9. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebrukene 6 og 7 i 2017. Kg/daa

Referansebruk	Område	2017
6	Landet	1 829 ¹
7	Landet	2 478

1) Gjennomsnitt over 9 år

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2017 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 2008-2017, er ikke normalisert.

Kornavlingene på referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt» er ikke normalisert. Dette referansebruket har delvis hatt svært lave beregnede avlingstall flere år i 10-årsperioden og i enkelte år mangler det salgsavling for kornarealer. Årsaken kan i begge tilfeller være at kornavling fra disse arealene er brukt til eget fôr. Det kan bli feil å normalisere opp eller ned solgt kornavling samtidig som referansebruket kan ha brukt en del av avlingen for å redusere kostnadene til innkjøpt fôr.

Tabell 10. Beregnet normalårsavling per daa for korn i 2017 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann

Ref. bruk	Bygg	Havre	Hvete
	2017	2017	2017
1	331		
2	421	433	466
5	390	428	478
6	396	407	435
7	489	427	509
8	393		
10	466	392	416
13	316		
14	434	432 ¹	
15	347	347 ¹	346
20	382		
22	418	426	445
23	458	453	481
24	390	323	

1) Gjennomsnitt over de siste 9 år

4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 «Frukt og bær», der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

Fruktavlingene var på det jevne i 2017. På Vestlandet var det mye nedbør, noe som gjorde innhøstingen vanskelig. Epleavlingene var middels gode, og de lå 9 prosent over middelet for de ti siste årene. Interessen for å dyrke pærer er økende, men arealet er fortsatt lite. Nye areal med unge trær kommer etter hvert i bæring. Pæreavlingene var høye i 2017, og lå 73 prosent over gjennomsnittet for siste tiåret. Arealet av plommer øker, og var i 2017 16 prosent høyere enn i 2008. Plommeavlingene lå 10 prosent over gjennomsnittet for siste tiåret. Avlingene av moreller lå 7 prosent under middelet for siste tiåret. Epleavlingene lå på 1 173 kg per dekar i snitt. Pæreavlingene lå på 1 190 kg per dekar, plommer 430 kg per dekar og moreller 356 kg per dekar.

Framregningen av frukt skjer på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE

5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Resultater for referansebrukene er oppgitt for siste regnskapsår i Driftsgranskingene og to framregningsår. Nesten alle resultater er basert på regnskap fra 2017 med prisjusteringer for 2018 og 2019. Bruk i driftsgranskingene har imidlertid også volumutvikling, og for dette er det gjort separate beregninger som tidligere. Mens øvrige resultater er gitt med fast volum og endring i priser, har volumutviklingen faste priser fra 2017 og endring i volum. Siste regnskapsår er sentralt i beregningene, og det kalles her for «basisår».

I forbindelse med årets beregninger er det gjort en gjennomgang av metoden for volumframregning. Prinsippene for beregningen av prisfast volumutvikling er likevel uendret. Endringene gjelder i første rekke inflatering til basisår av verdier regnet i løpende priser hentet fra Driftsgranskingene.

For verdier regnet til markedspriser er det benyttet 25 ulike prisindekser for denne inflateringen, og fra alle regnskaper er det plukket ut 25 beløp som inflateres med hver sin indeks. Denne inflateringen kan dermed gjennomføres uavhengig av driftsform. Tidligere ble det benyttet konstruerte indekser med faste vekter som varierte mellom driftsformer. Når det gjelder inntekter fra kornproduksjon forutsettes det som tidligere, at avlingene pr dekar vokser i takt med NIBIOs beregninger for normalårsavlinger.

Når det gjelder tilskudd forutsettes det at «faste priser» gjelder tilskuddssatser for basisåret. For pristilskudd forutsettes at relativ volumendring fra regnskapsår til basisår er den samme som for markedsinntektene. Dette gjør det mulig å inflatere pristilskudd ut fra summer av tilskudd og summer av markedsinntekter uten å kjenne satsene.

For direkte tilskudd er heller ikke satsene kjent, men tilskuddssummen er kjent og antall enheter som kvalifiserer for tilskudd er tilnærmet kjent. Med dette grunnlaget estimeres en modell hvor tilskuddssommene i basisåret forklares av antall enheter og et konstantledd som varierer mellom soner og regioner. Denne modellen gir tilnærmede satser pr enhet i basisåret. I sin tur er det da mulig å regne ut tilskudd for regnskapsår regnet i basisårets satser, i det minste på en tilnærmet måte. Det er tatt hensyn til at Driftsgranskingene fører direkte tilskudd som inntekt i utbetalingsåret. Grunnlaget for utbetaling finnes derfor i data fra foregående år. Også tidligere ble det gjort beregninger over volumutvikling av direkte tilskudd, men vesentlig mer summarisk.

Det siste bidraget for å kunne finne volumutviklingen for vederlag til arbeid og egenkapital, kommer fra kapitalkostnader, det vil si avskrivninger og renter på lånt kapital. Disse postene har tidligere ikke blitt tatt med i volumframregningen, men det er rimelig å vente at kapitalmengden vil kunne øke når brukene øker i størrelse uten tilsvarende økning av arbeidsforbruket. Avskrivningene er regnet fram til basisåret ved hjelp av prisindekser, og gjeldsrenter er regnet fram ved hjelp av nominelle rentesatser. Med denne enkle tilnærmede beregningen kan en i det minste finne konsekvenser av økt mengde realkapital og gjeld.

Beregningene av alle delposter av vederlaget til arbeid og egenkapital regnet i basisårets priser, gir i sin tur grunnlag for å beregne volumutviklingen. Dette er gjort for de driftsformer der en har tilstrekkelig mange observasjoner til å gi pålitelige tall, og også for alle andre driftsformer sett under ett. Bare bruk som har vært med i Driftsgranskingene i åtte sammenhengende år, 2010-2017, er med i beregningene. En kunne tenke seg at en ville få mer stabile resultater ved å ta med flere bruk, men det har vist seg å ikke være tilfelle.

I tabellen nedenfor er vist antallet bruk som utgjør grunnlaget for beregningene for de seks driftsformene en har gjort beregningene for.

Tabell 11. Antall bruk med i beregningene hele perioden

Driftsform	Referansebruk	2010–2017
Melk og storfeslakt	1	170
Korn	2	57
Sau	3	49
Korn/gris	5	20
Ammeku	8	33
Øvrige produksjoner/kombinasjoner	4, 6, 7, 9, 10	134

Volumframregningene fra regnskapsåret 2017 er i utgangspunktet gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau), 5 (korn/gris), 8 (ammeku) og øvrige produksjoner og kombinasjoner. Beregningsresultatene for disse referansebrukene er så brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon. Referansebrukene 11–21 regnes forholdsvis ut fra volumframregningene for melk (nr. 1). Referansebrukene 22 og 23 regnes ut fra volumframregningene for korn (nr. 2). Referansebrukene 25–27 regnes ut fra volumframregningene for sau (nr. 3). Referansebruk 24 regnes ut fra volumframregningene for korn/gris (nr. 5).

5.2 Skift i volumutviklingen

Det kan være et problem at den beskrevne metoden forholdsvis sent fanger opp endringer i volumutviklingen. Å regne trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 2010–2017 kan gi et dårlig bilde av volumutviklingen i perioden 2017–2019, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år. Det er ikke spesielle skift en har tatt hensyn til i årets beregninger.

5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene

I tabellen nedenfor er resultater for volumframregningene for referansebruk 1, 2, 3, 5, 8 og samlet for øvrige (4, 6, 7, 9 og 10) vist. Utslaget per årsverk per år er vist i kolonnen lengst til høyre.

Tabell 12. Volumendringer, i 2017-priser og 1845 timer per årsverk

	Trend (årlig endring, 2017-priser)								Per årsverk	
	Planteprod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Avskriv- ninger	Gjelds- renter	Arbeids- forbruk timer/bruk	Inntektermi- nus kostnader kr/bruk	Med eff. av endret arb.forbruk	
Melk og storfeslakt	1	500	42 800	9 400	33 800	11 200	3 900	-14	3 800	3 200
Korn	2	8 500	- 100	2 900	9 400	1 700	800	-5	-700	-1 000
Sau	3	200	-4 400	4 500	7 200	3 800	800	-29	-11 500	-8 000
Korn/svin	5	8 000	45 700	2 500	15 800	5 600	1 800	-24	33 000	23 300
Ammeku	8	800	15 900	13 100	11 200	6 100	1 400	-10	11 100	9 900
Øvrige		3 900	45 600	7 600	35 300	10 500	3 400	-31	7 900	14 800

I de to tabellene nedenfor er vist utslag av volumframregningene på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Tallene er regnet om i henholdsvis 2018-priser og 2019-priser.

Tabell 13. Utslag av volumframregninger fra regnskapsåret 2017 på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kroner per årsverk

		2018	2019	
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	2 600	2 700
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	-1 300	-4 500
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	-8 300	-18 800
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	8 700	7 400
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	22 600	39 400
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	10 600	9 800
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	7 300	9 500
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	9 700	10 000
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	7 700	7 500
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjorfeslakt	Landet	14 600	14 400

Tabell 14. Utslag av volumframregninger fra regnskapsåret 2017 på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kroner per årsverk

		2018	2019
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	2 600 2 800
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	2 100 2 200
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	2 900 3 100
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	3 600 3 700
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	3 100 3 300
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets andre bygder	2 600 2 700
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	2 500 2 600
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	2 500 2 600
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	2 500 2 700
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	2 600 2 800
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	2 600 2 700
22	Korn. < 400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	-100 -500
23	Korn (de 20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	-3 000 -10 300
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	22 600 39 400
25	Sau. 136 vinterfôra sauer	Vestlandet	-6 800 -15 500
26	Sau. 175 vinterfôra sauer	Nord-Norge	-9 400 -21 200
27	Sau (de 25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	-9 300 -21 200

Beregningsresultatet for referansebruk 2 er brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for blant annet referansebruk 22 og 23. Årsaken til sterkere volumframregning per årsverk for referansebruk 23 sammenlignet med 22 er at vederlaget for disse to er henholdsvis 296 200 kroner per årsverk og 14 700 kroner per årsverk.

6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE

6.1 Korn

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2017 er lik den beregnede budsjettprisen for 2018 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2017/2018. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2018 lik budsjettprisen for 2019 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2019 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2018.

6.2 Poteter

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

6.3 Melkeprisen

Melkeprisen i 2017 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs. at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut.

Framregningen fra 2017 blir gjort på grunnlag av utviklingen i totalkalkylens melkepris. I totalkalkylen føres etterbetalingen på det året den er opptjent. Det betyr at etterbetalinger som ble utbetalt til melkeprodusentene for eksempel i 2018, i totalkalkylen er ført som etterbetaling i 2017 (opptjeningsåret). Det ble fra og med beregningene i 2011 vedtatt å korrigere for denne ulike periodiseringen av etterbetalingene ved framregningen av melkeprisen i referansebruksberegningene.

Tabellen nedenfor viser melkeprisen og den ulike periodiseringen av etterbetalingene i de to beregningssystemene for årene 2013-2019.

Tabell 15. Melkepris og periodisering av etterbetaling. Kroner per liter

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Melkepris i totalkalkylen	4,80	5,20	5,55	5,65	5,59	5,71	5,56
Herav etterbetaling	0,26	0,43	0,59	0,66	0,57	0,57	0,56
Melkepris referansebruk 1	4,76	4,98	5,33	5,51	5,64	5,67	5,53
Herav etterbetaling	0,26	0,26	0,43	0,59	0,66	0,57	0,57

Tabellene under viser framregningen av melkeprisen på referansebruk 1 i årets beregninger.

Tabell 16. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2017 og 2018. Kroner per liter

	2017	Utvikling fra 2017 til 2018	2018
Melkepris referansebruk 1	5,64		
+ endring melkepris, totalkalkylen		+ 0,12	
– endring i etterbetaling, totalkalkylen		0,00	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		– 0,09	
=korrigert utvikling fra 2017 til 2018		= 0,03	
Melkepris referansebruk 1			5,67

Tabell 17. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2018 og 2019. Kroner per liter

	2018	Utvikling fra 2018 til 2019	2019
Melkepris referansebruk 1	5,67		
+ endring melkepris, totalkalkylen		– 0,15	
– endring i etterbetaling, totalkalkylen		– 0,01	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		0,00	
=korrigert utvikling fra 2018 til 2019		= – 0,14	
Melkepris referansebruk 1			5,53

Pristillegget til produsent for økologisk produsert melk har vært uendret på 75 øre per liter i hele framregningsperioden 2017 - 2019.

6.4 Kjøtt

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

6.5 Ull

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

6.6 Annet

På samme måte som i totalkalkylen, er det i framregningen brukt KPI fra SSB på 2,7 prosent fra 2017 til 2018 og et anslag for KPI fra SSB på 2,3 prosent fra 2018 til 2019. I relative tall blir dette:

2017 = 100,0 2018 = 102,7 2019 = 105,1

7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

Som følge av tørken 2018 ble det i august 2018 gjort avtale om ekstrautbetaling av tilskudd for blant annet å kompensere for redusert volum produsert i 2018 og økte kostnader til kjøp av fôr, frakt, vanning mv. Referansebrukene framregnes kvantumfast. Referansebrukene vil ikke ha redusert volum på inntektssiden eller økte volum på kostnadssiden i framregningsåret 2018. Budsjettnemnda har derfor valgt å ikke regne ekstrautbetalingene inn på referansebrukene, fordi en da vil få inn en ekstrainntekt uten at de tilhørende reduserte markedsinntektene eller de økte kostnadene kommer fram.

7.1 Pristilskudd

7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn de vedtatte satsendringene for grunntilskudd kjøtt. De vedtatte gjennomsnittlige satsene er vist i tabellen nedenfor. For geitemelk utbetales vedtatte satser vist i tabellen.

Tabell 18. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre per liter og øre per kg

	2017	2018	2019
Geitemelk	336,00	336,00	336,00
Sauerkjøtt	381,00	381,00	381,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00

7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 19. Satser for distriktstilskudd. Øre per liter

Sone	2017	2018	2019
A ¹	0	0	0
B	12	12	12
C	31	31	37
D	44	47	53
E	54	54	60
F	67	67	69
G	92	95	97
H	113	116	118
I	171	174	176
J	180	183	185

1) Omfatter landet utenom sonene B-J

7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

Tabell 20. Satser for distriktstilskudd kjøtt av storfe og geit. Øre per kg

Sone	2017	2018	2019
1	0	0	0
2	455	495	525
3	735	775	805
4	1 130	1 170	1 180
5	1 190	1 230	1 240

Tabell 21. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre per kg

Sone	2017	2018	2019
1	0	0	0
2	455	495	525
3	735	775	805
4	1 330	1 370	1 390
5	1 380	1 420	1 440

Tabell 22. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre per kg

Sone	2017	2018	2019
1	0	0	0
2	0	0	0
3	0	0	0
4	510	510	510
5	540	540	540
Vestlandet og Agder-fylkene ¹	110	110	110

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Aust-Agder og Vest-Agder

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Ved jordbruksoppkjøret i 2015 ble satsene for Vestlandet og Nord-Norge beholdt uendret på henholdsvis 45 øre og 120 øre per kg mens distriktstilskudd til egg i Trøndelag ble avvirket. Ved jordbruksoppkjøret i 2016 ble satsen for Vestlandet redusert med 20 øre til 25 øre per kg og satsen for Nord-Norge redusert med 45 øre til 75 øre per kg. Ved jordbruksoppkjørene i 2017 og 2018 ble begge satsene beholdt uendret. Satsen er lik i alle soner innenfor det enkelte distrikt.

7.1.4 Kvalitetstilskudd storfekjøtt

Ved jordbruksoppkjøret i 2013 ble det etablert et nytt kvalitetstilskudd for alt storfeslakt med kvalitet O og bedre, med unntak av slaktekategorien «Ku». Det nye tilskuddet blir utbetalt til produsent via slakteriene for slakt levert fra og med januar 2014. Ved jordbruksoppkjøret i 2016 ble tilskuddssatsen for kvalitet O redusert med 1,0 kr per kg samtidig som satsen for kvalitet O+ og bedre ble økt med 3,0 kr per kg. Ved jordbruksoppkjøret i 2017 ble tilskuddssatsen for kvalitet O redusert med 50 øre per kg og satsen for kvalitet O+ og bedre ble økt med 50 øre per kg. Samtidig ble det, i tillegg til gjeldende krav om kvalitetsklasse for kjøttfylde, innført et kvalitetskrav om fettklasse 4- eller lavere for slakt levert fra og med 1. januar 2018. Ved jordbruksoppkjøret i 2018 ble tilskuddssatsene beholdt uendret samtidig som slaktekategorien «Okse» ble fjernet fra tilskuddsgrunnlaget av hensyn til WTO-forpliktelsene for utforming av blå støtte.

Tabell 23. Satser for kvalitetstilskudd storfekjøtt. Kroner per kg

	2017	2018 ²	2019 ^{2,3}
Storfeslakt ^{1,3} , kvalitet O+ og bedre	7,00	7,50	7,50
Storfeslakt ^{1,3} , kvalitet O	3,00	2,50	2,50

1) Med unntak av slaktekategori «Ku» utenom «Ung ku»

2) For slakt levert fra og med 2018 er det, i tillegg til kravet om kvalitetsklasse for kjøttfylde, innført et kvalitetskrav om fettklasse 4- eller lavere

3) For slakt levert fra og med 2019 er slaktekategori «Okse» fjernet fra tilskuddsgrunnlaget

7.1.5 Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt

Tilskudd for lammeslakt ble etablert for slakt av kvalitet O eller bedre. Tilskuddet ble tidligere utbetalt som et produksjonstilskudd etter søknad, med grunnlag i antall dyr solgt til

slakteri foregående år. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble tilskudd til lammeslakt endret fra å være et produksjonstilskudd til å bli utbetalt til produsent med slakteoppjøret via godkjent slakteri. I omleggingsåret 2016 ble lammeslakttilskuddet utbetalt med halv sats som et produksjonstilskudd med grunnlag i antall lam levert til slakt i kalenderåret 2015, og halv sats via slakteri til produsent for lam levert til slakt i kalenderåret 2016. I 2017 ble hele tilskuddssatsen utbetalt til produsent med slakteoppjøret via godkjent slakteri. Omleggingen av tilskuddsforvaltningen omfattet også tilskuddet til kjeslakt og tillegget for økologiske lammeslakt. Ved jordbruksoppjøret i 2017 ble kravet om kvalitetsklasse for kjøttfylde hevet til O+ for lammeslakt levert fra og med 1. juli 2017. Ved jordbruksoppjøret i 2018 ble tilskuddssatsen for lammeslakt redusert med 50 kr per slakt.

Tabell 24. Satser, tilskudd for lammeslakt og kjeslakt. Kroner per slakt

	2017 ¹	2017 ^{2,3}	2018	2019
Slakta lam, kvalitet O (O+) ³ og bedre	500	532	500	450
Tillegg økologisk lammeslakt, kval. O (O+) ³ og bedre	40	40	40	40
Kjeslakt med slaktevekt over 3,5 kg	300	300	300	300

1) Satser fra og med 1. januar 2017 til og med 30. juni 2017 og med krav om kvalitetsklasse O

2) Satser fra og med 1. juli 2017 til og med 31. desember 2017 og med krav om kvalitetsklasse O+

3) Fra og med 1. juli 2017 er kravet til kvalitetsklasse for kjøttfylde O+

7.2 Driftstilskudd per foretak

Driftstilskuddet gis til foretak med ku- eller geitemelkproduksjon og til foretak med spesialisert kjøttfeproduksjon. Foretak med kumelkproduksjon og ammekyr (av minst 50 prosent kjøttferase) i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner.

Tabell 25. Driftstilskudd per foretak. Kroner per foretak per år og kroner per dyr per år

	2017	2018	2019
<i>Kumelk, 5 kyr eller flere</i>			
Sør-Norge ¹	132 050		
Sør-Norge Jæren	125 050		
Nord-Norge	140 050		
AK-sone 2		135 050	135 050
AK-sone 1, 3 og 4		144 050	144 050
AK-sone 5		156 050	161 050
AK-sone 6 og 7		164 050	169 050
<i>Geitemelk, 27 geiter eller flere</i>	140 050	164 050	179 050
<i>Kumelk, færre enn 5 kyr</i>			
Sør-Norge ¹ , kroner per ku	26 410		
Sør-Norge Jæren, kroner per ku	25 010		
Nord-Norge, kroner per ku	28 010		
AK-sone 2		27 010	27 010
AK-sone 1, 3 og 4		28 810	28 810
AK-sone 5		31 210	32 210
AK-sone 6 og 7		32 810	33 810
<i>Geitemelk, færre enn 27 geiter, kroner per geit</i>	5 187	6 076	6 631
<i>Spesialisert kjøttfeproduksjon</i>			
40 ammekyr eller flere	121 280		
40 ammekyr eller flere, AK-sone 1-4		131 280	131 280
40 ammekyr eller flere, AK-sone 5-7		145 280	161 280
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ²	3 032		
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ² , AK-sone 1-4		3 282	3 282
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ² , AK-sone 5-7		3 632	4 032

1) Unntatt Jæren

2) Regnet fra første ammeku

I referansebruksberegningene er ordningen med differensierte satser regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk fra de ulike områdene som inngår i det enkelte referansebruk og referansebrukets soneplassering.

7.3 Tilskudd til små og mellomstore melkebruk

Ved jordbruksoppgjøret i 2018 ble det innført et eget husdyrtilskudd for små og mellomstore melkebruk. Foretaket må ha seks melkekyr for å være tilskuddsberettiget. Fra og med seks melkekyr gis det et tilskudd på 1 400 kroner per melkeku (regnet fra første melkeku) opp til og med 23 melkekyr. Maksimalt tilskudd blir da 32 200 kroner per foretak. Deretter (for melkebruk med flere enn 23 melkekyr) reduseres beregnet tilskudd med 1 150 kroner per melkeku slik at tilskuddet blir null for foretak med 51 eller flere melkekyr.

Tabell 26. Tilskudd til foretak med 6 – 50 melkekyr. Kroner per ku per år

Antall melkekyr	2019
1 – 23	1 400
24 – 50	– 1 150

7.4 Tilskudd til husdyr

Tilskudd til husdyr er avgrenset til maksimalt kr 560 000 per søker for 2017, 2018 og 2019. Fra og med 2014 er tilskudd til lamme- og kjeslakt skilt ut som en egen produksjonstilskuddsordning som ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsavgrensingen for tilskudd til husdyr.

Tilskudd til husdyr ble t.o.m. 2017 utbetalt to ganger i året etter søknad 20.01 og 20.08. Ved søknad 20.08 kom utbetalingene først i februar neste år. Tilskudd til husdyr etter jordbruksoppgjøret 2016/2017 ble derfor først utbetalt i 2017 når det gjaldt tilskuddet fra 01.07.2016, mens endringene i tilskudd til husdyr med virkning for tellingen per 31.12.2016 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2017.

Fra mai 2017 trådte et nytt produksjonstilskuddssystem i kraft. I det nye produksjonstilskuddssystemet er det to søknadsfrister og to telledatoer per år. Søknadsfristene er 15. mars (med telledato 1. mars) og 15. oktober (med telledato 1. oktober), med unntak av i overgangsåret 2017. I overgangsåret 2017 var første søknadsfrist 15. mai, med telledato 1. mai, og andre søknadsfrist 29. oktober, med telledato 1. oktober. I det nye produksjonstilskuddssystemet vil det bare være én utbetaling i året, i februar året etter de to søknadsomgangene. Første utbetaling etter det nye produksjonstilskuddssystemet var i februar 2018.

I tabellen under er det oppgitt utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Flere av satsene med utbetaling i 2017 ble redusert i forhold til foreløpige satser fra jordbruksoppgjøret 2016.

Tabell 27. Tilskudd til husdyr 2017, 2018 og 2019

Dyreslag	Intervall	Sats, kroner per dyr per år		
		2017	2018	2019
Melkeku	1 – 16	4 168	4 168	
	17 – 25	2 022	2 022	
	26 – 50	976	976	
	1 – 14			4 168
	15 – 30			2 562
	31 – 50			1 100
	>50	780	780	770
Storfe	Alle dyr	780	780	770
Melkegeit	1 – 125	1 462	1 462	1 462
	>125	538	538	538
Ammeku	1 – 50	3 880	3 880	3 880
	>50	780	780	770
Sau ¹ og ammegeit, over 1 år per 1. januar	1 – 100	1 044		
	>100	244		
Sau ¹ , lam og ammegeit, født året før eller tidligere	1 – 126		868	868
	>126		194	194
Avlsgris Sør-Norge ⁵	1 – 35	498	498	498
Avlsgris Jæren	1 – 35	350	350	350
Avlsgris Nord-Norge	1 – 35	776	776	776
Slaktegris ²	1 – 1400 ³	14	14	14
Slaktegris Jæren	1 – 1400 ³	10	10	10
Verpehøner Sør-Norge	1 – 5000	10	10	10
Verpehøner Nord-Norge	1 – 1000	24	24	24
Verpehøner Nord-Norge	1001 – 5000	10	10	10

1) Sau uavhengig av driftsform (inklusive også utegangersau)

2) Unntatt Jæren

3) Dyretallet overstiger begrensninger i WTO-avtalen (blå boks). Tilskuddsberettiget dyretall utgjør 89,67 % i intervallet i 2017

Satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor, med utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Satsene blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for tilskudd til husdyr som er oppgitt i tabell 27 over.

**Tabell 28. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon 2017, 2018 og 2019.
Kroner per dyr per år**

	2017	2018	2019
Dyreslag			
Melkeku	3 000	3 000	3 200
Ammeku	2 200	2 200	2 200
Andre storfe	700	700	700
Melkegeit og ammegeit	250	250	250
Sau over 1 år per 1. januar	500		
Sau/lam født året før eller tidligere		397	397
Avlsgris	502	502	502
Slaktegris	300	300	300

7.5 Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 01.01.1996.

Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble maksimalbeløpet hevet til 73 500 kroner og satsene per dyr økt med 2,1 prosent. For melkeku og melkegeit/melkesau ble det imidlertid samtidig gjort en justering av satsene slik at strukturdifferensieringen ble fjernet. Dette resulterte i en reduksjon av satsen for de første 8 melkekyrne og de første 40 melkegeitene/melkesauene per foretak. Ved oppjøret i 2014 ble dessuten utegangersau tatt inn i refusjonsordningen og likestilt med sau i tradisjonell drift.

Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble maksimalbeløpet hevet til 74 200 kroner og satsene per dyr økt med 1,0 prosent. Ved jordbruksoppjørene i 2016 og 2017 ble maksimalbeløpet og satsene per dyr videreført uendret.

Ved jordbruksoppjøret i 2018 ble maksimalbeløpet hevet til 78 700 kr og satsene per dyr økt med 6,0 prosent.

7.6 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Maksimalt refusjonsbeløp per dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid. Ved jordbruksoppjøret i 2016 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 500 til 1 530 kroner. Ved jordbruksoppjøret i 2017 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 530 til 1 555 kroner. Ved jordbruksoppjøret i 2018 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 555 til 1 670 kr.

7.7 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2017, 2018 og 2019 er vist i tabellene nedenfor:

Tabell 29. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2017. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	170						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	Alt areal ¹	40	0	105	210	240	286	
Korn	Alt areal	140	205	240	227			
Potet	Alt areal	80				930		
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450			
Bær	Alt areal	1 000			1 450			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	300						
Poteter	Alt areal	600						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 425						
Grønngjødsling	Alt areal	500						
Annet økologisk areal	Alt areal ¹	25						

1) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

Tabell 30. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2018. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	155						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	Alt areal ¹	0	85	105	240	270	316	
Korn	Alt areal	165	225	260	247			
Potet	Alt areal	80				930		
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450			
Bær	Alt areal	1 000			1 450			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	325						
Poteter	Alt areal	600						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 500						
Grønngjødsling	Alt areal	500						
Annet økologisk areal	Alt areal ¹	25						

1) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

Tabell 31. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2019. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone							
		1	2	3	4	5A ¹	5B ²	6	7
Kulturlandskapstilskudd:									
Alle vekster	Alt areal	162							
Arealtilskudd:									
Grovfôr	Alt areal ³	0	85	105	268	303	303	349	
Korn	Alt areal	198	258	293	247				
Potet	Alt areal	178					930		
Grønnsaker	Alt areal	750					1 750		
Frukt	Alt areal	1 200			1 950				
Bær	Alt areal	1 300			1 750				
Økologisk arealtilskudd:									
Korn til modning	Alt areal	375							
Poteter	Alt areal	700							
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 600							
Grønngjødsling	Alt areal	500							
Annet økologisk areal	Alt areal ³	25							

1) Sone 5A: Omfatter sone 5 for arealtilskudd, unntatt områdene som inngår i sone 5B

2) Sone 5B Vestlandet: Omfatter Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og arealene som har sone 5 i Rogaland

3) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

Satsene for økologisk arealtilskudd til korn til modning, poteter, grønnsaker, frukt og bær og til annet økologisk areal i tabellene over, blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for areal- og kulturlandskapstilskudd som er oppgitt i tabellene.

7.8 Tilskudd til dyr på beite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite (utmarksbeitetilskudd) gis til dyr som i løpet av beitesesongen går minst 5 uker på utmarksbeite og som da har hoveddelen av det daglige grovfôrinntaket fra beiting av utmark.

Tilskudd til dyr på beite (beitetilskudd) omfatter alle beitedyr som i løpet av beitesesongen går minst 12 eller 16 uker på beite. Kravet til antall uker er avhengig av i hvilken arealsone søkeren har driftssenter. Dette beitetilskuddet kan gis for beiting både på utmarksbeite, innmarksbeite, overflatedyrket og fulldyrket jord.

Det er mulig å oppnå begge disse to beitetilskuddene for samme dyr dersom total beitetid tilfredsstillende minimumskravene til antall uker på beite.

**Tabell 32. Satser for tilskudd til dyr på beite for 2017, 2018 og 2019.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	Intervall	AK- sone	Minimum antall uker på beite	2017	2018	2019
Utmarksbeitetilskudd:						
Kyr, storfe, hester	Alle dyr	Alle	5	428	628	678
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	Alle	5	150	185	195
Beitetilskudd:						
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	1-4	16	428	350	370
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	5-7	12	428	350	370
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	1-4	16	57	40	40
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	5-7	12	57	40	40

7.9 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. Dette generelle bunnfradraget er 6 000 kroner per foretak per år i alle de tre beregningsårene 2017, 2018 og 2019.

8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i totalalkylen. Det er noen få unntak. Korn og poteter regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær regnes fram med verdiutviklingen i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i totalalkylen fordi «vederlag til arbeid og egenkapital» skal gi avkastning til alt arbeid. Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis og anslag til budsjettåret fra Statistisk sentralbyrå. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7.

I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2017 til 2018 og fra 2018 til 2019. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i underkapitlene 8.2–8.4.

Tabell 33. Framregningssatser fra 2017 til 2018 og fra 2018 til 2019

	Endring i totalalkylen fra 2017 – 2018 (*=nor- maliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %	Endring i totalalkylen fra 2018 – 2019 (*=normali- serte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %
INNTEKTER		
Bygg	+ 9 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Havre	+ 9 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Hvete	+ 12 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Annet korn	102,8 % *	101,6 % *
Erter	104,5 %	99,7 %
Oljefrø	101,5 % *	100,0 % *
Poteter	+ 9 øre/kg *	+ 4 øre/kg *
Grovfôr	102,7 %	102,3 %
Grasfrø	108,8 %	99,6 %
Frukt og bær	99,5 % *	104,6 % *
Andre planteprodukter	108,4 %	100,7 %
Sum planteprodukter		

Storfe, melk	+ 3 øre/liter	– 14 øre/liter
Storfe, økologisk melk	+ 3 øre/liter	– 14 øre/liter
Storfe, livdyr	98,1 %	101,0 %
Kuslakt	– 99 øre/kg	+ 52 øre/kg
Annet storfeslakt	– 99 øre/kg	+ 52 øre/kg
Økologisk storfeslakt	– 99 øre/kg	+ 52 øre/kg
Geit, melk	+ 3 øre/liter	– 14 øre/liter
Geit, livdyr og slakt	99,4 %	99,3 %
Slaktegris	– 53 øre/kg	– 100 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	98,0 %	96,1 %
Smågris	98,0 %	96,1 %
Sau, livdyr og slakt	103,6 %	100,4 %
Sau, ull	+ 7 øre/kg	– 51 øre/kg
Fjørfe, egg	– 8 øre/kg	– 10 øre/kg
Fjørfekjøtt	101,6 %	100,3 %
Andre inntekter husdyrhold	99,4 %	99,3 %
Sum husdyrprodukter		
Leieinntekter (maskindel)	102,7 %	102,3 %
Andre inntekter	102,7 %	102,3 %
Sum inntekter før tilskudd		

Tilskudd i alt

INNTEKTER I ALT

KOSTNADER

Såkorn	100,3 %	107,1 %
Settepoteter	102,2 %	100,9 %
Såvarer og planter	94,4 %	105,5 %
Handelsgjødsel	106,8 %	107,5 %
Kalk	101,6 %	105,5 %
Plantevernmidler	103,3 %	109,2 %
Konserveringsmidler	112,1 %	107,0 %
Kraftfôr	102,1 %	100,4 %
Annet innkjøpt fôr	102,1 %	100,4 %
Diverse til husdyrholdet	102,7 %	102,3 %
Innkjøp av dyr	99,4 %	99,3 %
Andre forbruksartikler	102,7 %	102,3 %
Sum variable kostnader		

Leid arbeid	102,7 S	103,3 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	105,3 %	104,1 %
Traktorer, vedlikehold	105,3 %	104,1 %
Skurtresker, vedlikehold	105,3 %	104,1 %
Yrkesbil, vedlikehold	102,8 %	102,2 %
Driftsbygninger, vedlikehold	103,3 %	102,7 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	103,3 S	102,7 S
Drivstoff	114,1 %	98,2 %
Leie av dyr	102,7 %	102,3 %
Leie av kvote	102,7 %	102,3 %
Leie av maskiner	102,7 %	102,3 %
Leie av bygninger	102,7 %	102,3 %
Jordleie	102,7 %	102,3 %
Forsikring	102,7 %	102,3 %
Elektrisk kraft	123,0 %	95,7 %
Adm. og andre faste kostnader	102,7 %	102,3 %
Sum faste kostnader		

Avskrivninger, mask. og redsk.	102,9 S	103,1 S
Avskrivninger, traktorer	102,8 S	103,1 S
Avskrivninger, skurtresker	103,2 S	103,6 S
Avskrivninger, yrkesbil	101,0 S	101,2 S
Avskrivninger, driftsbygninger	104,4 S	104,3 S
Avskrivninger, jord, veger, vann.	103,5 S	103,4 S
Avskrivninger, kontormaskiner	102,4 S	102,5 S
Sum avskrivninger		

KOSTNADER I ALT

RESULTATREGNING

Inntekter i alt		
-Kostnader i alt		
=Driftsoverskudd		
+Leid arbeid	102,7 S	103,3 S
-Jordbrukets rentekostnader	100,0 %	115,1 %
-Jordbrukets andel av kår	102,7 %	102,3 %
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk		
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk, eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017		

8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for kapitalutstyret. Årgangsindeksene skal uttrykke prisendringen i kapitalsaldoen som avskrives. Det beregnes årgangsindekser for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

For å illustrere begrepet årgangsindeks, har en i tabellen under brukt kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

Tabell 34. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år

År	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Indeks	362,6	370,3	378,0	386,1	400,0	407,3	418,5	428,2
Årgangsindeks						383,87	393,16	403,00
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,024	1,050

Årgangsindeksen for 2017 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 2013-2016 pluss halvparten av indeksen for det første året (2012) og halvparten av indeksen for det siste året (2017) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2018 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 2013-2018 og for år 2019 på grunnlag av årene 2014-2019.

8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnsstæriffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis fra regnskapsåret til første framregningsår. Dette gir følgende utvikling:

$$2017 = 100,0 \quad 2018 = 102,7 \quad 2019 = 106,1$$

For 2019 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 3,3 prosent som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2017-2019 er presentert nedenfor.

9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Inntektsfradraget er i utgangspunktet ikke regnet inn i referansebruksberegningene, men går fram av tabellene 42-45 og er regnet inn i resultatene for referansebrukene i tabellene 46-49.

I alle tre årene 2017, 2018 og 2019 er det generelle fradraget 63 500 kroner og maksimalt fradrag 166 400 kroner som oppnås ved en jordbruksinntekt på 334 300 kroner. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 66 900 kroner forutsatt 40,3 prosent marginalsatt i 2017. I 2018 blir den tilsvarende inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag 64 000 kroner forutsatt 40,2 prosent marginalsatt. I 2019 blir den tilsvarende inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag omtrent 61 000 kroner forutsatt 40,0 prosent marginalsatt.

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk.

**Tabell 35. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk¹.
Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2017**

		2017	2018	2019	
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	343 800	335 800	341 900
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	127 900	116 300	96 900
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	129 700	119 700	106 300
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	412 000	425 700	424 100
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	391 800	346 200	284 700
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	439 400	401 300	373 000
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	416 200	430 400	431 600
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	243 400	235 400	247 700
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	356 500	379 100	420 000
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjørfeslakt	Landet	425 600	433 800	418 200

**Tabell 36. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk¹.
Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2017**

		2017	2018	2019	
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	344 600	341 400	354 200
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	276 100	278 600	289 700
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	383 600	364 700	349 300
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	467 700	443 100	422 800
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	412 100	375 100	360 700
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	342 500	331 200	339 900
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	328 700	300 500	284 800
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	330 400	320 700	331 300
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	334 000	326 700	340 000
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	346 200	322 400	318 200
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	335 900	329 600	331 900
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	14 700	500	-19 100
23	Korn (20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	296 200	286 100	259 400
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	392 200	353 400	306 700
25	Sau. 136 vinterfôra sauer	Vestlandet	106 700	100 000	95 900
26	Sau. 175 vinterfôra sauer	Nord-Norge	146 300	133 700	121 200
27	Sau (25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	145 900	133 400	113 800

¹ Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

Tabell 37. Resultatregning. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

01 Melk og storfeslakt, 28 årskyr.		Landet	315 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2287821	2326785	2380872
- Kostnader i alt	1693972	1758294	1795475
= Driftsoverskudd	593849	568491	585397
+ Leid arbeid	161421	165779	171268
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	68771	68771	79152
- Jordbr. andel av kår	5008	5146	5264
= Vederl. arb. og egenkap.	681491	660353	672249
/ Antall årsverk	1,982	1,982	1,982
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	343820	333156	339158
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2600	2700
= Vederl. inkl. volumframregninger	343820	335756	341858
02 Korn, 362 dekar korn.		Landet	98 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	636234	658307	677393
- Kostnader i alt	572476	598885	621069
= Driftsoverskudd	63758	59422	56324
+ Leid arbeid	12783	13128	13563
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22881	22881	26335
- Jordbr. andel av kår	2914	2994	3063
= Vederl. arb. og egenkap.	50746	46675	40489
/ Antall årsverk	0,397	0,397	0,397
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	127905	117644	102052
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-1300	-4500
= Vederl. inkl. volumframregninger	127905	116344	97552
03 Sau, 171 vinterfôra sauer.		Landet	117 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	754635	777080	791059
- Kostnader i alt	645258	670958	687416
= Driftsoverskudd	109377	106122	103643
+ Leid arbeid	71500	73431	75862
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22095	22095	25430
- Jordbr. andel av kår	3443	3538	3619
= Vederl. arb. og egenkap.	155339	153920	150456
/ Antall årsverk	1,197	1,197	1,197
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	129742	128557	125664
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-8300	-18800
= Vederl. inkl. volumframregninger	129742	120257	106864
04 Melkeproduksjon geit, 133 årsgeiter.		Landet	20 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1545679	1587748	1611084
- Kostnader i alt	966102	1003520	1025255
= Driftsoverskudd	579577	584228	585829
+ Leid arbeid	126126	129531	133820
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	41830	41830	48144
- Jordbr. andel av kår	1532	1574	1610
= Vederl. arb. og egenkap.	662341	670355	669895
/ Antall årsverk	1,608	1,608	1,608
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	412009	416994	416708
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	8700	7400
= Vederl. inkl. volumframregninger	412009	425694	424108

05 Svin og korn, 49 avlssvin + 357 dekar korn.	Landet	30 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	3555308	3526978	3451310
- Kostnader i alt	2982566	3070837	3117074
= Driftsoverskudd	572742	456141	334236
+ Leid arbeid	161900	166271	171776
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	82481	82481	94931
- Jordbr. andel av kår	6448	6625	6778
= Vederl. arb. og egenkap.	645713	533306	404303
/ Antall årsverk	1,648	1,648	1,648
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	391759	323561	245294
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	22600	39400
= Vederl. inkl. volumframregninger	391759	346161	284694

06 Egg og planteprod., 6533 høner + 258 daa korn.	Landet	14 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	3062321	3066438	3075374
- Kostnader i alt	2520524	2592234	2630278
= Driftsoverskudd	541797	474204	445096
+ Leid arbeid	117707	120885	124887
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	74952	74952	86266
- Jordbr. andel av kår	2679	2753	2816
= Vederl. arb. og egenkap.	581873	517384	480901
/ Antall årsverk	1,324	1,324	1,324
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	439442	390738	363186
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	10600	9800
= Vederl. inkl. volumframregninger	439442	401338	372986

07 Poteter og korn, 127 daa poteter+444 daa korn.	Landet	17 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2072991	2147308	2201718
- Kostnader i alt	1554441	1622547	1678746
= Driftsoverskudd	518550	524761	522972
+ Leid arbeid	181273	186167	192331
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	39082	39082	44981
- Jordbr. andel av kår	4993	5130	5249
= Vederl. arb. og egenkap.	655748	666716	665073
/ Antall årsverk	1,576	1,576	1,576
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	416187	423148	422105
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	7300	9500
= Vederl. inkl. volumframregninger	416187	430448	431605

08 Storfeslakt/ammeku, 32 ammekyr.	Landet	57 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1520001	1542401	1591749
- Kostnader i alt	1258385	1305619	1335161
= Driftsoverskudd	261616	236782	256588
+ Leid arbeid	103721	106521	110048
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	54142	54142	62314
- Jordbr. andel av kår	5402	5550	5679
= Vederl. arb. og egenkap.	305793	283611	298643
/ Antall årsverk	1,256	1,256	1,256
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	243394	225739	237703
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	9700	10000
= Vederl. inkl. volumframregninger	243394	235439	247703

09 Frukt og bær, 51 dekar frukt og bær.	Landet	28 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1086630	1131696	1229482
- Kostnader i alt	668976	693805	715743
= Driftsoverskudd	417654	437891	513739
+ Leid arbeid	241811	248340	256561
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	14890	14890	17138
- Jordbr. andel av kår	2027	2083	2131
= Vederl. arb. og egenkap.	642548	669258	751031
/ Antall årsverk	1,802	1,802	1,802
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	356542	371363	416738
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	7700	7500
= Vederl. inkl. volumframregninger	356542	379063	424238

10 Fjørfekjøtt og planteprod., 111432 fjørfe-slakt.	Landet	21 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	3940702	4012755	4043117
- Kostnader i alt	3495601	3576664	3611977
= Driftsoverskudd	445101	436091	431140
+ Leid arbeid	90942	93397	96489
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	92490	92490	106451
- Jordbr. andel av kår	4065	4177	4273
= Vederl. arb. og egenkap.	439488	432821	416905
/ Antall årsverk	1,033	1,033	1,033
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	425646	419189	403774
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	14600	14400
= Vederl. inkl. volumframregninger	425646	433789	418174

11 Økologisk melk og storfe-slakt, 26 årskyr.	Landet	22 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1988544	2028345	2089073
- Kostnader i alt	1483389	1540545	1575453
= Driftsoverskudd	505155	487800	513620
+ Leid arbeid	224752	230820	238462
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	59229	59229	68169
- Jordbr. andel av kår	3618	3717	3803
= Vederl. arb. og egenkap.	667060	655674	680110
/ Antall årsverk	1,936	1,936	1,936
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	344645	338762	351387
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2600	2800
= Vederl. inkl. volumframregninger	344645	341362	354187

12 Melk, 1/3 minste melkebrukene, 15 årskyr.	Landet	105 bruk	
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1278887	1311499	1349044
- Kostnader i alt	887832	922380	942036
= Driftsoverskudd	391055	389119	407008
+ Leid arbeid	96208	98806	102077
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	16239	16239	18690
- Jordbr. andel av kår	2559	2629	2690
= Vederl. arb. og egenkap.	468465	469057	487705
/ Antall årsverk	1,696	1,696	1,696
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	276140	276489	287481
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2100	2200
= Vederl. inkl. volumframregninger	276140	278589	289681

13 Melk, 1/3 største melkebrukene, 46 årskyr.	Landet 105 bruk		
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	3518823	3564588	3602898
- Kostnader i alt	2694465	2796231	2855016
= Driftsoverskudd	824358	768357	747882
+ Leid arbeid	220671	226629	234132
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	152148	152148	175114
- Jordbr. andel av kår	7753	7966	8150
= Vederl. arb. og egenkap.	885128	834872	798750
/ Antall årsverk	2,307	2,307	2,307
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	383618	361837	346181
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2900	3100
= Vederl. inkl. volumframregninger	383618	364737	349281

14 Melk, 25 største melkebrukene, 62 årskyr.	Landet 25 bruk		
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	4908273	4966122	5010393
- Kostnader i alt	3794390	3936195	4018112
= Driftsoverskudd	1113883	1029927	992281
+ Leid arbeid	329170	338058	349249
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	185203	185203	213158
- Jordbr. andel av kår	7923	8141	8329
= Vederl. arb. og egenkap.	1249927	1174641	1120043
/ Antall årsverk	2,673	2,673	2,673
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	467677	439508	419079
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	3600	3700
= Vederl. inkl. volumframregninger	467677	443108	422779

15 Melk og storfeslakt, 33 årskyr.	Østl. flatbygder 25 bruk		
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2715399	2705494	2726937
- Kostnader i alt	2046187	2121990	2167590
= Driftsoverskudd	669212	583504	559347
+ Leid arbeid	233270	239568	247499
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	83924	83924	96592
- Jordbr. andel av kår	2371	2436	2492
= Vederl. arb. og egenkap.	816187	736712	707762
/ Antall årsverk	1,980	1,980	1,980
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	412114	371985	357368
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	3100	3300
= Vederl. inkl. volumframregninger	412114	375085	360668

16 Melk og storfeslakt, 27 årskyr.	Østl. andre bygder 40 bruk		
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2266287	2301470	2360617
- Kostnader i alt	1720083	1787114	1827039
= Driftsoverskudd	546204	514356	533578
+ Leid arbeid	189238	194347	200782
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	57196	57196	65829
- Jordbr. andel av kår	10326	10610	10855
= Vederl. arb. og egenkap.	667920	640897	657676
/ Antall årsverk	1,950	1,950	1,950
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	342499	328642	337246
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2600	2700
= Vederl. inkl. volumframregninger	342499	331242	339946

17 Melk og storfeslakt, 35 årskyr.	Agder/Rogal. Jæren		18 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2364840	2366718	2382089
- Kostnader i alt	1770317	1833519	1868452
= Driftsoverskudd	594523	533199	513637
+ Leid arbeid	127466	130908	135241
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	96376	96376	110923
- Jordbr. andel av kår	4381	4501	4605
= Vederl. arb. og egenkap.	621232	563230	533350
/ Antall årsverk	1,890	1,890	1,890
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	328699	298010	282200
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2500	2600
= Vederl. inkl. volumframregninger	328699	300510	284800

18 Melk og storfesl., 26 årskyr.	Agder/Rogal.a.bygder		33 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2115531	2147087	2204101
- Kostnader i alt	1595362	1653191	1686046
= Driftsoverskudd	520169	493896	518055
+ Leid arbeid	152975	157105	162306
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	67915	67915	78166
- Jordbr. andel av kår	1407	1446	1479
= Vederl. arb. og egenkap.	603822	581640	600716
/ Antall årsverk	1,828	1,828	1,828
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	330383	318246	328684
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2500	2600
= Vederl. inkl. volumframregninger	330383	320746	331284

19 Melk og storfeslakt, 27 årskyr.	Vestlandet		76 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2184643	2223846	2288662
- Kostnader i alt	1598319	1660514	1694920
= Driftsoverskudd	586324	563332	593742
+ Leid arbeid	138326	142061	146764
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	57009	57009	65614
- Jordbr. andel av kår	4758	4889	5002
= Vederl. arb. og egenkap.	662883	643495	669890
/ Antall årsverk	1,985	1,985	1,985
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	333976	324208	337506
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2500	2700
= Vederl. inkl. volumframregninger	333976	326708	340206

20 Melk og storfeslakt, 31 årskyr.	Trøndelag		61 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2404753	2414410	2450241
- Kostnader i alt	1771598	1839068	1878744
= Driftsoverskudd	633155	575342	571497
+ Leid arbeid	152309	156421	161600
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	68385	68385	78707
- Jordbr. andel av kår	8220	8446	8641
= Vederl. arb. og egenkap.	708859	654932	645749
/ Antall årsverk	2,048	2,048	2,048
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	346174	319838	315354
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2600	2800
= Vederl. inkl. volumframregninger	346174	322438	318154

21 Melk og storfeslakt, 26 årskyr.	Nord-Norge		62 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	2208644	2247272	2294010
- Kostnader i alt	1606309	1667534	1703457
= Driftsoverskudd	602335	579738	590553
+ Leid arbeid	166132	170618	176266
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	79948	79948	92016
- Jordbr. andel av kår	1406	1445	1478
= Vederl. arb. og egenkap.	687113	668963	673325
/ Antall årsverk	2,046	2,046	2,046
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	335910	327037	329169
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2600	2700
= Vederl. inkl. volumframregninger	335910	329637	331869

22 Korn, <400 dekar korn (235 dekar korn).	Østlandet		57 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	408198	421736	433744
- Kostnader i alt	382727	400540	415491
= Driftsoverskudd	25471	21196	18253
+ Leid arbeid	968	994	1027
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	19422	19422	22354
- Jordbr. andel av kår	2503	2572	2631
= Vederl. arb. og egenkap.	4514	196	-5705
/ Antall årsverk	0,307	0,307	0,307
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	14714	639	-18597
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-100	-500
= Vederl. inkl. volumframregninger	14714	539	-19097

23 Korn, 20 største kornbrukene, 777 daa korn.	Østlandet		20 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1429051	1479674	1517307
- Kostnader i alt	1229230	1286419	1333926
= Driftsoverskudd	199821	193255	183381
+ Leid arbeid	54877	56359	58224
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	38967	38967	44849
- Jordbr. andel av kår	2364	2429	2485
= Vederl. arb. og egenkap.	213367	208218	194271
/ Antall årsverk	0,720	0,720	0,720
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	296209	289061	269699
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-3000	-10300
= Vederl. inkl. volumframregninger	296209	286061	259399

24 Korn og korn/svin, 313 daa korn+23 avlssvin.	Tr.lag		31 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1705675	1700043	1679605
- Kostnader i alt	1403977	1449908	1476735
= Driftsoverskudd	301698	250135	202870
+ Leid arbeid	65908	67688	69928
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	42787	42787	49245
- Jordbr. andel av kår	5963	6127	6268
= Vederl. arb. og egenkap.	318856	268909	217285
/ Antall årsverk	0,813	0,813	0,813
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	392193	330758	267261
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	22600	39400
= Vederl. inkl. volumframregninger	392193	353358	306661

25 Sau, 136 vinterfôra sauer.	Vestlandet		25 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	571541	589855	610742
- Kostnader i alt	477653	497003	509340
= Driftsoverskudd	93888	92852	101402
+ Leid arbeid	44973	46187	47716
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	17297	17297	19908
- Jordbr. andel av kår	2451	2518	2576
= Vederl. arb. og egenkap.	119113	119224	126634
/ Antall årsverk	1,117	1,117	1,117
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	106681	106781	113417
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-6800	-15500
= Vederl. inkl. volumframregninger	106681	99981	97917

26 Sau, 175 vinterfôra sauer.	Nord-Norge		20 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	847214	871469	888972
- Kostnader i alt	735225	765784	784333
= Driftsoverskudd	111989	105685	104639
+ Leid arbeid	88943	91344	94369
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	18606	18606	21414
- Jordbr. andel av kår	1022	1050	1074
= Vederl. arb. og egenkap.	181304	177373	176520
/ Antall årsverk	1,240	1,240	1,240
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	146264	143093	142405
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-9400	-21200
= Vederl. inkl. volumframregninger	146264	133693	121205

27 Sau, 25 største sauebrukene, 300 v.f.sauer.	Landet		25 bruk
	2017	2018	2019
Inntekter i alt	1220864	1255229	1272699
- Kostnader i alt	1058492	1098641	1124966
= Driftsoverskudd	162372	156588	147733
+ Leid arbeid	140294	144082	148852
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	45858	45858	52780
- Jordbr. andel av kår	7134	7330	7499
= Vederl. arb. og egenkap.	249674	247482	236306
/ Antall årsverk	1,711	1,711	1,711
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	145913	144632	138101
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	-9300	-21200
= Vederl. inkl. volumframregninger	145913	135332	116901

I tabellene som følger er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 38 og 39 viser sum tilskudd per bruk, mens tabell 40 og 41 viser det samme per årsverk. Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret (regnskapsåret). For de senere årene er endringene vist.

Tabell 38. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2017	Endring 2017-2018	Endring 2017-2019	Endring 2018- 2019
1 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, landet	662 839	39 031	115 212	76 182
2 Korn. 362 dekar korn, landet	151 359	3 692	21 110	17 418
3 Sau. 171 vinterfôra sauer, landet	515 566	15 531	28 256	12 724
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	895 000	38 290	73 289	34 999
5 Svin/korn. 49 avlssvin+357 daa korn, landet	258 691	4 072	27 986	23 914
6 Egg/pl.prod. 6533 høner+258 daa k. landet	285 320	2 428	22 332	19 904
7 Potet/korn. 127 daa pot.+ 444 daa k., landet	247 393	1 574	39 523	37 949
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	638 135	30 445	70 601	40 156
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	347 753	46 767	112 980	66 213
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 111 432 fjorfesl., landet	153 385	1 774	18 303	16 529

Tabell 39. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2017	Endring 2017-2018	Endring 2017-2019	Endring 2018- 2019
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	660 994	37 214	115 937	78 723
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	488 362	32 632	80 557	47 925
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	857 231	47 015	123 099	76 084
14 Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	1 098 318	58 557	153 431	94 875
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	657 719	-9 907	36 410	46 317
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	693 700	35 160	115 017	79 857
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	453 954	4 463	44 988	40 525
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	609 196	33 054	109 468	76 414
19 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Vestlandet	637 393	38 702	124 953	86 251
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	629 157	9 841	70 874	61 033
21 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Nord-Norge	798 517	39 262	106 123	66 861
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	98 799	1 361	12 217	10 856
23 Korn (20 største brukene). 777 daa Østl.	304 765	8 415	42 304	33 889
24 Korn/svin. 313 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	191 608	2 324	20 531	18 207
25 Sau. 136 vinterfôra sauer, Vestlandet	410 610	13 672	33 519	19 847
26 Sau. 175 vinterfôra sauer, Nord-Norge	601 922	17 574	33 248	15 674
27 Sau (25 største brukene). 300 vinterf. sauer	785 768	21 619	37 242	15 623

Tabell 40. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2017	Endring 2017-2018	Endring 2017-2019	Endring 2018- 2019
1 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, landet	334 410	19 691	58 126	38 435
2 Korn. 362 dekar korn, landet	381 499	9 306	53 208	43 901
3 Sau. 171 vinterföra sauer, landet	430 611	12 972	23 600	10 628
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	556 735	23 819	45 590	21 771
5 Svin/korn. 49 avlssvin+357 daa korn, landet	156 950	2 470	16 979	14 509
6 Egg/pl.prod. 6533 høner+258 daa k. landet	215 479	1 834	16 866	15 032
7 Potet/korn. 127 daa pot.+ 444 daa k., landet	157 014	999	25 084	24 085
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	507 920	24 232	56 194	31 962
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	192 964	25 950	62 691	36 741
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 111 432 fjorfesl., landet	148 554	1 718	17 726	16 009

Tabell 41. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2017	Endring 2017-2018	Endring 2017-2019	Endring 2018- 2019
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	341 510	19 227	59 900	40 673
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	287 868	19 235	47 485	28 250
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	371 527	20 377	53 352	32 975
14 Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	410 950	21 910	57 408	35 499
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	332 099	-5 002	18 384	23 386
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	355 719	18 030	58 979	40 949
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	240 191	2 361	23 804	21 442
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	333 323	18 086	59 896	41 810
19 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Vestlandet	321 133	19 499	62 954	43 455
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	307 251	4 806	34 612	29 806
21 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Nord-Norge	390 372	19 194	51 880	32 686
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	322 057	4 436	39 824	35 388
23 Korn (20 største brukene). 777 daa Østl.	423 094	11 682	58 729	47 047
24 Korn/svin. 313 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	235 678	2 859	25 253	22 394
25 Sau. 136 vinterföra sauer, Vestlandet	367 755	12 245	30 021	17 776
26 Sau. 175 vinterföra sauer, Nord-Norge	485 591	14 177	26 822	12 645
27 Sau (25 største brukene). 300 vinterf. sauer	459 215	12 634	21 765	9 130

De to tabellene nedenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2017–2019.

Beregningen tar utgangspunkt i registrert jordbruksfradrag i 2017. Fradraget er regnet om til skattbar jordbruksinntekt i 2017. Skattbar jordbruksinntekt er justert til normalisert avlingsnivå i basisåret og så regnet fram forholdsvis etter endringene i driftsoverskuddet det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år. Beregnet jordbruksfradrag er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 40,3 på alle bruk i 2017, med skatteprosent 40,2 i 2018 og med skatteprosent 40,0 i 2019 (jf. utredning nr. 1/2019 kapittel 1.11).

Tabell 42. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2017	2018	2019
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	64 700	59 900	58 400
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	26 600	24 700	22 700
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	41 700	39 000	36 600
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	66 000	63 500	60 700
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	60 700	49 400	38 300
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	57 300	49 900	45 500
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	43 800	42 200	40 200
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	51 800	46 300	46 600
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	50 500	50 000	52 800
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjorfeslakt	Landet	52 700	49 800	47 100

Tabell 43. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2017	2018	2019
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	62 700	58 500	57 900
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	59 800	57 000	56 200
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	66 900	62 100	58 000
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	66 900	64 000	61 000
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	66 900	62 000	57 300
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	62 700	57 300	56 200
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	57 000	50 500	46 900
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	62 500	57 500	56 800
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	62 800	58 300	57 800
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	66 900	60 100	57 000
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	65 900	61 300	59 200
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	16 200	12 900	10 600
23	Korn (20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	35 900	33 700	31 200
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	42 200	36 100	30 600
25	Sau. 136 vinterfôra sauer	Vestlandet	37 000	35 100	34 800
26	Sau. 175 vinterfôra sauer	Nord-Norge	45 400	41 800	39 600
27	Sau (25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	57 200	52 500	47 600

I de to tabellene nedenfor er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist per årsverk.

Tabell 44. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk

			2017	2018	2019
1	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Landet	32 600	30 200	29 400
2	Korn. 362 dekar korn	Landet	67 000	62 300	57 200
3	Sau. 171 vinterfôra sauer	Landet	34 800	32 600	30 600
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	41 100	39 500	37 800
5	Svin og korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	36 800	29 900	23 300
6	Egg og planteprodukter. 6533 høner + 258 dekar korn	Landet	43 300	37 700	34 400
7	Poteter og korn. 127 dekar poteter + 444 dekar korn	Landet	27 800	26 800	25 500
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	41 300	36 900	37 100
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	28 000	27 700	29 300
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 432 fjorfeslakt	Landet	51 100	48 200	45 600

Tabell 45. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk

			2017	2018	2019
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	32 400	30 200	29 900
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	35 300	33 600	33 100
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	29 000	26 900	25 200
14	Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	Landet	25 000	23 900	22 800
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	33 800	31 300	28 900
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	32 100	29 400	28 800
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	30 200	26 700	24 800
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	34 200	31 500	31 100
19	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Vestlandet	31 600	29 400	29 100
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	32 700	29 300	27 800
21	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Nord-Norge	32 200	30 000	29 000
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	52 700	42 000	34 400
23	Korn (20 største brukene). 777 daa korn	Østlandet	49 800	46 800	43 400
24	Korn og korn/svin. 313 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	51 900	44 400	37 700
25	Sau. 136 vinterfôra sauer	Vestlandet	33 100	31 500	31 200
26	Sau. 175 vinterfôra sauer	Nord-Norge	36 600	33 700	32 000
27	Sau (25 største brukene). 300 v.f.sauer	Landet	33 400	30 700	27 800

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 46. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Årsverk	2017	2018	2019
1 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, landet	1,982	376 500	366 000	371 300
2 Korn. 362 dekar korn, landet	0,397	194 900	178 700	154 100
3 Sau. 171 vinterfôra sauer, landet	1,197	164 600	152 300	136 900
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter, landet	1,608	453 100	465 200	461 900
5 Svin/korn. 49 avlssvin + 357 dekar korn, landet	1,648	428 600	376 100	308 000
6 Egg/planteprod. 6533 høner + 258 dekar korn, landet	1,324	482 700	439 000	407 400
7 Potet/korn. 127 dekar poteter + 444 daa korn, landet	1,576	444 000	457 300	457 100
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	1,256	284 600	272 300	284 800
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	1,802	384 600	406 800	449 300
10 Fjølfekjøtt/planteprodukter. 111 432 fjølfe-slakt, landet	1,033	476 700	482 000	463 700

Tabell 47. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Årsverk	2017	2018	2019
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr, landet	1,936	377 100	371 600	384 100
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr, landet	1,696	311 400	312 200	322 800
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr, landet	2,307	412 600	391 700	374 400
14 Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr, landet	2,673	492 700	467 100	445 600
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østlandets flatbygder	1,980	445 900	406 400	389 600
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. andre bygder	1,950	374 600	360 600	368 700
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,890	358 900	327 200	309 600
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,828	364 600	352 200	362 400
19 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Vestlandet	1,985	365 600	356 100	369 100
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	2,048	378 800	351 800	346 000
21 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Nord-Norge	2,046	368 100	359 600	360 800
22 Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn), Østlandet	0,307	67 400	42 500	15 300
23 Korn (de 20 største brukene). 777 daa korn, Østlandet	0,720	346 000	332 900	302 800
24 Korn/svin. 313 dekar korn + 23 avlssvin, Trøndelag	0,813	444 100	397 700	344 300
25 Sau. 136 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,117	139 800	131 500	127 000
26 Sau. 175 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,240	182 900	167 400	153 200
27 Sau (de 25 største brukene). 300 vinterfôra sauer, landet	1,711	179 300	164 100	141 600

Tabell 48. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Kroner pr årsverk 2017	Endring 2017- 2018	Endring 2018- 2019	Endring 2017- 2019
1 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, landet	376 500	-10 500	5 300	-5 200
2 Korn. 362 dekar korn, landet	194 900	-16 200	-24 600	-40 800
3 Sau. 171 vinterføra sauer, landet	164 600	-12 300	-15 400	-27 700
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	453 100	12 100	-3 300	8 800
5 Svin/korn. 49 avlssvin+357 daa korn, landet	428 600	-52 500	-68 100	-120 600
6 Egg/pl.prod. 6533 høner+258 daa k. landet	482 700	-43 700	-31 600	-75 300
7 Potet/korn. 127 daa pot.+ 444 daa k., landet	444 000	13 300	-200	13 100
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	284 600	-12 300	12 500	200
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	384 600	22 200	42 500	64 700
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 111 432 fjorfesl., landet	476 700	5 300	-18 300	-13 000

Tabell 49. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017

	Kroner pr årsverk 2017	Endring 2017- 2018	Endring 2018- 2019	Endring 2017- 2019
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	377 100	-5 500	12 500	7 000
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	311 400	800	10 600	11 400
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	412 600	-20 900	-17 300	-38 200
14 Melk (de 25 største brukene). 62 årskyr	492 700	-25 600	-21 500	-47 100
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	445 900	-39 500	-16 800	-56 300
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	374 600	-14 000	8 100	-5 900
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	358 900	-31 700	-17 600	-49 300
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	364 600	-12 400	10 200	-2 200
19 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Vestlandet	365 600	-9 500	13 000	3 500
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	378 800	-27 000	-5 800	-32 800
21 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Nord-Norge	368 100	-8 500	1 200	-7 300
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	67 400	-24 900	-27 200	-52 100
23 Korn (20 største brukene). 777 daa Østl.	346 000	-13 100	-30 100	-43 200
24 Korn/svin. 313 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	444 100	-46 400	-53 400	-99 800
25 Sau. 136 vinterføra sauer, Vestlandet	139 800	-8 300	-4 500	-12 800
26 Sau. 175 vinterføra sauer, Nord-Norge	182 900	-15 500	-14 200	-29 700
27 Sau (25 største brukene). 300 vinterf. sauer	179 300	-15 200	-22 500	-37 700

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

9.2 Økologisk melkeproduksjon

Det er 22 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk som inngår i årets referansebruk 11 med økologisk melk og storfeslakt. Presentasjonen i tabell 50 nedenfor omfatter kun regnskapsåret 2017 (basisåret).

Årets driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon ligger i fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Vestfold, Telemark, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal og Nordland.

Referansebruk 11 har 25,7 årskyr, 31,2 andre storfe og bare et lite innslag av andre husdyr. Jordbruksarealet i alt er på 443 dekar, herav 387 dekar eng/beite og 46 dekar korn/erter/oljefrø. Referansebruket leverer ca. 155 000 liter melk og 4 070 kg storfekjøtt. Tilsvarende for referansebruk 1 er ca. 198 000 liter melk og 7 470 kg storfekjøtt. Oppnådd melkepris (uten tilskudd) på referansebruk 11 er 6,23 kroner per liter, som er 59 øre høyere enn for eksempel på referansebruk 1. For ku- og storfekjøtt er oppnådd pris (uten tilskudd) henholdsvis 1,05 kroner høyere og 2,22 kroner lavere per kg enn på referansebruk 1.

I tabell 50 nedenfor vises det økonomiske resultatet for gruppen av driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon, referansebruk 11, i regnskapsåret 2017 og de tilsvarende resultatene for referansebruk 1. Av tabellen går det fram at de ulike inntekts- og kostnadspostene er noe forskjellig mellom de to gruppene av bruk. Pristilskuddene utgjøres i hovedsak av distriktstilskudd melk, distriktstilskudd storfekjøtt og kvalitetstilskudd storfekjøtt. Den relativt store forskjellen mellom de to referansebrukene skyldes både levert mengde og geografisk plassering av enkeltbrukene som inngår. Arbeidsforbruket på de økologiske melkeproduksjonsbrukene er i gjennomsnitt 3571 timer mens det er 3657 timer på referansebruk 1 som i årets beregninger har 28,2 årskyr (og til sammenligning 3598 timer på referansebruk 16 med 27,0 årskyr, 3372 timer på referansebruk 18 med 26,1 årskyr og 3774 timer på referansebruk 21 med 25,9 årskyr).

Tabell 50. Resultatregning for 22 driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon og referansebruk 1, regnskapsåret 2017. Kroner

	Økologisk melkeproduksjon	Referansebruk 1
Antall årskyr	25,7	28,2
Omsatt melk, liter per årsku	6 032	7 020
Melkepris (uten tilskudd), kroner per liter	6,23	5,64
Jordbruksareal i alt, dekar	443	422
Sum inntekter før tilskudd	1 327 600	1 625 900
Pristilskudd	50 900	136 500
Produksjonsuavhengige tilskudd	610 100	526 300
+ Tilskudd i alt	661 000	662 800
= Inntekter i alt	1 988 600	2 288 700
Variable kostnader	510 600	745 900
Faste kostnader	728 900	698 300
Avskrivninger	243 900	249 800
- Kostnader i alt	1 483 400	1 694 000
= Driftsoverskudd	505 200	594 700
+ Leid arbeid	224 700	161 400
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter	59 200	68 700
- Jordbrukets andel av kår	3 600	5 000
= Vederlag til arb. og egenkapital	667 100	682 400
/ Antall årsverk	1,936	1,982
= Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	344 600	344 300

9.3 Analyse av kombinerte produksjoner

Noen referansebruk kombinerer flere driftsgrener. Dette gjelder blant annet referansebrukene 5-7 som er svin kombinert med korn, egg kombinert med planteprodukter og poteter kombinert med korn. Ideelt sett hadde det vært ønskelig med driftsgreanalyser av de kombinerte produksjonene slik at utslagene for hver produksjonsgren kunne studeres. Materialet gir ikke anledning til det, og spesielt på kostnadssiden er det krevende å splitte kostnader blant annet til leid arbeid, administrasjon, drivstoff, elektrisk kraft og alle kapitalkostnadene inklusive gjeld og renter på lånt kapital. Arbeidsforbruket er heller ikke fordelt på driftsgrener på det enkelte deltakerbruket. Fordeling av slike fellesposter krever stor grad av skjønn, som igjen øker usikkerheten i resultatene.

BFJ har gjort en slags driftsgreinanalyse for referansebrukene 5-7, men understreker at fordelingsforutsetningene er usikre. For noen poster, blant annet arbeidsforbruk, er fordelingen til korn gjort med bakgrunn i resultater fra referansebruk 2 som er et kornbruk.

Driftsgreinresultatene for regnskapsåret 2017 for referansebruk 5-7 er vist i tabellene 51 – 53. I tabellene avviker de to nederste linjene litt fra tabellhodet. Arbeidsforbruket er angitt i årsverk (ikke 1000 kroner) og vederlaget per årsverk i prosent angir driftsgreinens vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i prosent av resultatet for referansebruket samlet.

Tabell 51. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 5 for regnskapsåret 2017. 1000 kroner og prosent

	Svin		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 731	83	566	17
Tilskudd i alt	103	40	156	60
Inntekter i alt	2 834	80	721	20
Variable kostnader	1 698	92	146	8
Faste kostnader før avskrivninger	518	62	315	38
Kostnader i alt	2 387	80	595	20
Driftsoverskudd	446	78	126	22
Vederlag til arbeid og egenkapital	528	82	118	18
Arbeidsforbruk, årsverk	1,26	77	0,38	23
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	417	106	308	79

Tabell 52. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 6 for regnskapsåret 2017. 1000 kroner og prosent

	Egg (og husdyr)		Planteproduksjon	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 362	85	415	15
Tilskudd i alt	168	59	117	41
Inntekter i alt	2 530	83	532	17
Variable kostnader	1 498	94	101	6
Faste kostnader før avskrivninger	321	58	235	42
Kostnader i alt	2 033	81	487	19
Driftsoverskudd	497	92	45	8
Vederlag til arbeid og egenkapital	548	94	33	6
Arbeidsforbruk, årsverk	1,03	77	0,30	23
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	535	122	119	25

Referansebruket har litt sideproduksjoner. Det er 5 storfe som her er regnet sammen med eggproduksjon. I planteproduksjonen inngår 5 dekar poteter og 32 dekar eng og beite.

Tabell 53. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 7 for regnskapsåret 2017. 1000 kroner og prosent

	Poteter og annet		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	1 151	63	674	37
Tilskudd i alt	86	35	162	65
Inntekter i alt	1 237	60	836	40
Variable kostnader	244	56	191	44
Faste kostnader før avskrivninger	475	58	341	42
Kostnader i alt	771	50	784	50
Driftsoverskudd	467	90	52	10
Vederlag til arbeid og egenkapital	607	93	49	7
Arbeidsforbruk, årsverk	1,14	72	0,43	28
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	531	128	113	27

Referansebruket har mindre enn 5 000 kroner i husdyrinntekter. Poteter utgjør 51 prosent av planteproduksjonsinntektene, mens korn utgjør 34 prosent. Grønnsaker utgjør 14 prosent av planteproduksjonsinntektene og grovførsalg og grasfrø er ubetydelig. Arbeidsforbruket i kornproduksjonen vil med 2,0 timer per dekar (som for det litt mindre referansebruk 2) utgjøre 29 prosent av arbeidsforbruket. Arbeidsforbruket til grønnsaker vil trolig ligne mest på arbeidsforbruket i potetproduksjonen. Arbeidsforbruket for de 175 dekarene til poteter og annet enn korn blir 11,8 timer per dekar.

For alle disse tre kombinerte referansebrukene er det den førstnevnte driftsgrenen (henholdsvis svin, egg og poteter) som dominerer ved at den bidrar med størstedelen av inntektene, kostnadene, driftsoverskuddet og størstedelen av arbeidsinnsatsen (for poteter og korn er kostnadene relativt likt fordelt for 2017). I resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» vurderes resultatet ut fra arbeidsinnsatsen og også her kommer hovedproduksjonen best ut.

9.4 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene inkludert volumframregninger fra regnskapsåret 2017 med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå på grunnlag av bruk over et visst økonomisk driftsomfang, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2017 til 2018 og fra 2018 til 2019 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2017. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 10 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er ca. 12 700 kroner per årsverk lavere i referansebruksberegningene. I fjorårets beregninger var inntektsnivået i regnskapsåret 2016 ca. 19 300 kroner per årsverk lavere i referansebruksberegningene enn i normaliserte regnskaper. En av årsakene til dette nivåskiftet er ulik periodisering av etterbetalinger i melkeprisen (jf. underkapittel 6.3).

For framregningsårene har en i tabellen vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget per årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå (volumframregninger fra regnskapsåret 2017 inkludert).

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017 viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk.

Tabell 54. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk²

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene inkl. volumframregninger	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
2017	324 000		311 300	
2018	328 400	+ 4 400		fra minus 45 600 til pluss 22 500
2019	306 700	- 21 700		fra minus 61 500 til pluss 45 200

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk.

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2017, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at referansebrukene har en gjennomsnittlig inntektsnedgang per årsverk fra 2017 til 2018 mens det er en økning i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene er omtrent 12 000 kroner netto større økning i normaliserte regnskaper. Fra 2018 til 2019 er det en gjennomsnittlig inntektsøkning i referansebruksberegningene mens det er en inntektsnedgang i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen er omtrent 22 100 kroner netto større nedgang i normaliserte

² Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

regnskaper. Ser en på nivået ligger altså referansebrukene 12 700 kroner under normaliserte regnskaper i 2017 og om lag 2 600 kroner under normaliserte regnskaper i 2019.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare litt nærmere både ulik utvikling og ulikt nivå er:

- I normaliserte regnskaper kommer effekten av tørkesommeren 2018 inn i framregningsårene med volumutslag på både inntekts- og kostnadsposter og på utbetaling av avlingserstatninger. For grovfôr er avlingserstatningene i normaliserte regnskaper ført inn uten normalisering for 2018 og 2019. I referansebruksberegningene er framregningen volumfast, og det er heller ingen «bølgebevegelse» i avlingserstatningene.
- Framregning av melkepris avviker fra totalkalkylen. Dette handler om ulik periodisering av etterbetalinger og er nærmere omtalt i underkapittel 6.3. Forskjellen fra 2017 til 2018 er 9 øre per liter melk større prisøkning i totalkalkylen som tilsvarer 3 000 kroner per årsverk. Forskjellen fra 2018 til 2019 er 1 øre per liter melk større prisnedgang i totalkalkylen som tilsvarer 300 kroner per årsverk.
- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. Dette gir lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper. Det gir også forskjellig utvikling i beregnet kapitalslit, som må ses i sammenheng med utviklingen i rentekostnadene.
- Forskjell i utviklingen i nominell rente og realrente. «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) reduserer rentekostnaden i normaliserte regnskaper slik at det blir realrente. I årets beregning gir dette fra 2017 til 2018 et positivt bidrag til utviklingen på 3 100 kroner per årsverk og et negativt bidrag på 5 000 kroner per årsverk til utviklingen fra 2018 til 2019 i normaliserte regnskaper. I referansebruksberegningene beregnes kapitalslitet etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst og det regnes med nominelle renter.
- Produktivitetsendring/volumendring er regnet på ulik måte i de to beregningssystemene. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 5 000 kroner per årsverk fra 2017 til 2018 og om lag 4 000 kroner per årsverk fra 2018 til 2019. Gjennomsnittlig volumframregning på referansebrukene viser en økning på om lag 3 400 kroner fra 2017 til 2018 og en reduksjon på om lag 700 kroner fra 2018 til 2019. (Volumframregningene på referansebrukene er beskrevet i kapittel 5.) Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk, mens måten volumframregningene gjøres på referansebrukene, gjør at skift i utviklingstrender først blir fanget opp etter flere år.
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Dette er blant annet pelsdyr, grønnsaker og blomster.
- I referansebrukene føres kostnader og eventuelt inntekter ved jordleie slik de fremgår av driftsregnskapet for enkeltbruk. I normaliserte regnskaper anses all jord å tilhøre sektoren slik at kapital på bortleid jord er ført på jordbruket og gjeld og renter knyttet til bortleid jord er tillagt jordbruksgjelda.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning er en slik post som bidrar til et høyere nivå i normaliserte regnskaper med til sammen omtrent 1 600 kroner per årsverk i 2017.
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene for overførbare poster (direkte tilskudd) som regnes inn for budsjettåret 2019.